

ЗАЛЕЖНІСТЬ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ СТАРШИХ ШКОЛЯРІВ ВІД СТРУКТУРИ ЇХ Я-КОНЦЕПЦІЇ

Дніпропетровський національний університет ім Олесья Гончара

Науковці вважають «Я-концепцію» не тільки оцінно-пізнавальною системою особистості, а й одним із ключових психологічних явищ, вивчення якого має як суспільну так і наукову значущість.

Об'єктом дослідження є Я-концепція старших школярів в структурі психологічного благополуччя

Предметом дослідження є особливості Я-концепції старших школярів, які впливають на їх психологічне благополуччя.

Метою дослідження стало вивчення структурних компонентів Я-концепції старших школярів, які визначають стан їх психологічного благополуччя.

Відомо, що період старшого шкільного віку є дуже важливим у розвитку Я-концепції особистості, у формуванні її самооцінки як основного регулятора поведінки і діяльності, що безпосередньо впливає на процес подальшого розвитку.

Саме самооцінка, на погляд науковців, (І.С. Кон, А.М. Прихожан, М.Й.Боришевський, Є.І. Савонько та ін)., в значній мірі визначає соціальну адаптацію особистості, є регулятором її поведінки й діяльності, формування якої відбувається в процесі діяльності й міжособистісної взаємодії, що, у свою чергу, впливає на рівень її домагань, визначаючи ступінь труднощів тих цілей, до яких вона прагне [5]. Теоретично було досліджено, що рівень домагань регулюється динамікою невдач і вдач, що трапляється на життєвому шляху та динамікою успіху й неуспіху в конкретній діяльності. Отже, самооцінка прямо пов'язана із процесом соціальної адаптації та дезадаптації особистості - чим адекватніше самооцінка особистості, тим адекватнішим є рівень її домагань.

Але показники самооцінки, на думку науковців, впливають не тільки на рівень домагань особистості, але й на обиране коло труднощів щодо життєвих цілей, обумовлює тенденції розвитку особистості і її життєвої долі; на імовірність наростання фрустрованості й невротичності [1].

Відомо, що потреба в повазі та визнанні є однією з найважливіших потреб особистості, а негармонійна Я-концепція (слабка віра в себе, страх одержати відмову, низька самооцінка), яка сформувалась, призводить надалі до порушень поведінки та впливає на самоповагу [3, с. 154]. Блокування реалізації цієї потреби розглядалися А. Маслоу, Г.Сельє та визначалась як загальний адаптаційний синдром, коли самооцінка підлітка не знаходить опору в соціумі, оцінка іншими постійно низька у порівнянні із самооцінкою, постійно блокується реалізація однієї з фундаментальних потреб - потреба в повазі та розвивається різке відчуття особистісного дискомфорту. Та особистість не може перебувати постійно в

стані гострого дискомфорту і дистресу, тому шукає виходу зі сформованої ситуації заходами, які змінять самооцінку на адекватну [1, с. 129].

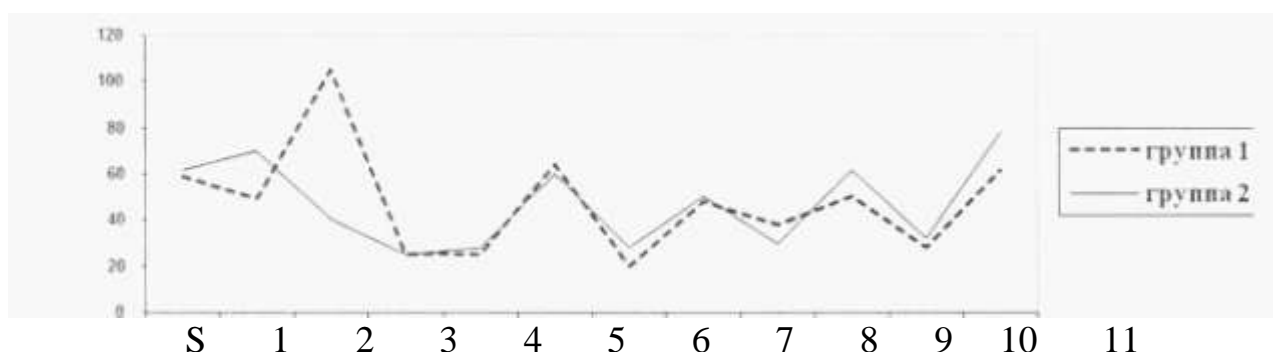
З метою виявлення вивчення структурних компонентів Я-концепції старших школярів, які визначають стан їх психологічного благополуччя нами було досліджено 80 школярів старших класів шкіл м. Дніпропетровська.

Результати вивчення самооцінки показали, що більша частина підлітків (62% від вибірки) реально співставляють себе зі своїм психологічним часом, 26% вважають себе старшими за віком ніж вони є і 12% вважають себе в даний момент молодше за віком, ніж вони є насправді. Цей факт, сам по собі, свідчить про дещо завищену самооцінку деяких старшокласників.

З'ясовано, що самооцінка підлітка впливає на успішність його діяльності та соціально-психологічний статус в колективі, регулює процес спілкування та стан психологічного комфорту.

Встановлено, що практично всі компоненти самоствавлення підлітків 1 та 2 групи мають середні за значенням показники, вказуючі на особливість підліткового віку, пов'язану зі змінами, які відбуваються в їх особистісній сфері: формуванням світогляду, росту й розвитку власних позицій та оцінок, особливостей світосприймання, а також самозагостреним внутрішнім прийняттям себе. Виключення становить шкала «аутосимпатії» у групі підлітків 1 групи, де спостерігаються високі числові показники, як в індивідуальній, так і середньо груповій формі, яка стосується замкнутості й закритості емоційної сфери даної групи підлітків, що детермінує нерозуміння почуттів навколишніх, та, у свою чергу, провокує ситуації конфліктного характеру.

За допомогою критерію f^* ("кутове перетворення Фішера") вірогідність різниці було встановлено за шкалами "самоповага", "аутосимпатія", "самоінтерес", "самопослідовність", "самозвинувачення" та "саморозуміння".

Примітка: 1-самоповага; 2-аутосимпатія; 3-очікуване відношення; 4-самоінтерес; 5-самовпевненість; 6-відношення інших; 7-самосприйняття; 8-самопослідовність; 9-самозвинувачення; 10-самоінтерес; 11-самопоняття.

Рис.1 - Співставлення середніх показників за методикою ОСВ

Визначено, що підлітки, які займають активну соціальну позицію у своєму житті, у свою чергу характеризуються наявністю позитивно сформованого ставлення до свого «Я»; спрямованістю на розуміння емоцій, переживань, відчуттів як своїх власних, так і інших людей. У цих підлітків відзначається схильність до самопізнання, саморозуміння, самоприйняття, саморозвитку та приписування почуття провини самим собі, як носіям відповідальності за поведінку, вчинки, дії і т.д.,

Для соціально неактивних старших школярів характерним є: замкнутість і зануреність у власний внутрішній світ, наголос на емоціях, відчуттях; небажання змінюватися, виступає у формі протестної або демонстративної поведінки, що неминуче веде до виникнення конфліктних взаємин і ситуацій; тенденція перекладання відповідальності на зовнішні обставини, а також зняття із себе почуття провини та схильність до приписування даного почуття навколишнім; розуміння лише окремих аспектів або сторін своєї особистості.

Література:

1. Белопольская Н.Л., Иванова С.Р., Свистунова Е.В., Шафирова Е.М. Самосознание проблемных подростков. - М.: ИП РАН, 2007.
2. Психология Я-концепции: возрастные особенности развития. Хрестоматия / Сост. Д.В. Иващенко, В.С. Агапов, И.В. Барышникова. - М.: МГСА, 2002. - С. 227-236.
3. Ремшмидт Х. Подростковый и юношеский возраст. Проблемы становления личности. - М.: Мир, 1994. - 320 с.
4. Собкин В.С., Маркина О.С. Структурные компоненты Я-концепции подростка. // Вопросы психологии. - 2008. - №5. - С. 44-53.
5. Толстых Н.Н. Подростковый возраст // Рабочая книга школьного психолога / Под ред. Н.В.Дубровиной. - М.: Высш.шк., 1991. - С